

שיחת מו"ר ראש הישיבה
הרה"ג יעקב שפירא שליט"א
נצבים
שנה עשירית תשע"ח

ישראל יש אחריות אחד על השני יש להם יציבות. כתוב ש"כל ישראל ערבים זה בזה", זה לזה, רק מאז שהם עברו את הירדן ונכנסו לארץ ישראל, מפני שרק כשעם ישראל נמצא בארץ ישראל יש לו גדר של ציבור אמתי. ולכן הקב"ה כורת ברית נוספת עם הדור שעומד להיכנס לארץ ישראל חוץ מהברית הראשונה, ברית של אחריות, כל אחד אחראי על קיום התורה והמצוות של השני.

המדרש תנחומא (נצבים פ"ב) מוסיף על כך, הפירוש הפשוט של "כל ישראל ערבים זה בזה" הוא שכל אחד אחראי על השני שלא יעשה דברים שליליים, שלא יעבור על רצון ה', וכך משמע מהגמרא (שבועות לט.) "וכשלו איש באחיו... מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה". אומר המדרש תנחומא, הערבות היא גם לצד החיובי. כשיש צדיק אחד שעושה מצוות- גם בזה אומרים שהוא מזכה את הרבים, ו"מרובה מידה טובה ממידת פורענות". ערבות הדדית היא לא רק לצד השלילי, לא רק כאשר אחד חוטא הוא עושה עוול לכלל, אלא גם כאשר אדם מקיים את המצוות הוא מועיל לכלל, והצד החיוב הוא עוד יותר טוב.

"אתם נצבים- הרי אתם קיימין לפניו"

רש"י מסביר שמשם רבינו פתח במילים "אתם נצבים" כיוון שכאשר בני ישראל שמעו את התוכחות של פרשת כי תבא "הוריקו פניהם", איך אפשר לעמוד בכל התוכחות והאיומים הללו. בא משה ואמר להם, "אתם נצבים היום לפני ה' אלוקיכם", יש לכם קיום. לכאורה לא ברור מה הנחמה פה, אם משה רבינו היה אומר "אתם נצבים" ובה הוא היה מסיים, בהבטחה שיש להם קיום והקב"ה אף פעם לא ישמיד אותם- מובן שיש כאן נחמה. אבל הוא מיד ממשיך ואומר "פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה, והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי... לא יאבה ה' סלוח לו... ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, מה חרי האף הגדול הזה" זו נקראת נחמה? הוא ממשיך במהדורה בתרא את פרשת כי תבוא. אם משה היה רוצה

"ברית ה' אלוקיך"- אחריות על הכלל

"אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם, ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל. טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך, מחטב עציך עד שואב מימך. לעברך בברית ה' אלוקיך ובאלתו אשר ה' אלוקיך כרת עמך היום". שואל האור החיים, מה הפירוש "אתם נצבים היום... לעברך בברית", הרי הקב"ה כרת אתנו ברית בהר סיני, וברית נוספת בארץ מואב, בפרשת כי תבא, "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרת את בני ישראל בארץ מואב, מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב". למה צריך עכשיו עוד כריתת ברית בפעם השלישית? "אתם נצבים היום כלכם... לעברך בברית ה' אלוקיך... מחטב עציך עד שאב מימך", מה התווסף בברית הזו שלא היה כבר בבריתות שנכרתו בארץ מואב ובסיני? אפשר להבין שהיה צריך את הברית בארץ מואב בשביל הדור שלא היה בחורב, אלו שלא נכרתה אתם הברית בהר סיני, אבל הברית שהקב"ה כורת עם ישראל עכשיו, מה היא באה ללמד אותנו?

אומר האור החיים, בברית שהקב"ה כורת עם בני ישראל עכשיו התחדשה האחריות של כל אחד מישראל על חברו. לכן התורה אומרת "אתם נצבים היום כלכם... לעברך בברית", נצבים אין הכוונה רק לעומדים ולא יושבים, אלא הכוונה היא שיש להם יציבות. ורק כאשר יש לאדם יציבות הוא יכול לקבל אחריות על אחיו. עד עכשיו הקב"ה כרת ברית עם האומה, בין העם לבין הקב"ה, ואילו עכשיו הברית באה לחדש שיש מחויבות וערבות אחד על השני. "ונראה כי כוונת משה בברית זה הוא להכניסם בערבות זה על זה, כדי שישתדל כל אחד בעד חברו לבל יעבור פי ה', ויהיו נתפסים זה בעד זה... ואין זה הברית שאמר בסוף פרשת תבא, כי אותו ברית הוא על עצמן, וזה שיתחייב כל אחד על אחיו העברי כפי היכולת שביד כל אחד". ועל פי זה מסביר האור החיים למה כתוב "אתם נצבים", בגלל שלבני

לנחם הוא היה צריך לומר "אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלוקיכם" ולהפסיק, לעצור בזה, אבל הוא ממשיך עם תוכחות קשות, איזו נחמה זו?

בעבר הסברנו שאין הכוונה שבמילים "אתם נצבים" משה בא לנחם את ישראל, אלא שבפרשת "אתם נצבים" כתובים גם ניחומים. בהמשך הפרשה התורה אומרת את פרשת התשובה, "ושבת עד ה' אלוקיך", זו הנחמה. למרות כל מה שהאדם עשה ועבר, בכל זאת מניחים לו רוח רביעית לרדת מהעץ, הוא יכול לשוב עד ה'. "ומל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך", אומר רבינו יונה ב'שערי תשובה' שמכאן לומדים שהקב"ה נותן סייעתא דשמיא מיוחדת למי שרוצה לחזור בתשובה ומרגיש שאין לו יכולת להוביל את המהלך הזה. התורה הבטיחה "ומל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך", יש לו סייעתא דשמיא מיוחדת. זו הנחמה של משה רבינו, אחרי הכל מה שעם ישראל יעבור - "ושבת עד ה' אלוקיך", "ומל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך, לאהבה את ה'". ככה ניחם אותם משה רבינו.

"אף על פי שחטא ישראל הוא"

אבל אפשר להוסיף עוד נקודה, על פי האור החיים שהבאנו. הברית המיוחדת ב"אתם נצבים" היא האחריות אחד על השני, לא רק אחריות באופן אישי של האדם כלפי הקב"ה אלא גם אחד על השני. והבאנו את המדרש תנחומא, שגם לעניין זכויות יש ערבות, כשלאחד מישראל יש זכויות זה משפיע גם על האחרים. לא רק העבירות מפרות את המאזן לשלילה, אלא גם דברים חיוביים משפיעים ומשפרים את המאזן. וזו הנחמה שנים אותם משה רבינו, ש"כל ישראל ערבים זה בזה".

אבל אפשר לומר יותר מכך, מאור עינינו המהר"ל (נצח ישראל פרק י"א) אומר שיש דברים שהם מעל הבחירה האישית של האדם. לכל אדם יש בחירה חופשית, אבל אם יהודי מחליט שהוא לא רוצה להישאר יהודי- אין לו יכולת בחירה, הוא יישאר יהודי על אפו ועל חמתו. יש לאדם בחירה חופשית על המעשים שלו, אבל אין לו כוח ויכולת לנתק את עצמו מעם ישראל, וזה מה שכתוב "ישראל ע"פ שחטא ישראל הוא". אומר הגר"א שאפילו המומר הכי גדול עתיד ליתן את הדין על כל דבר שהוא ביטל בדיוק כמו כל יהודי אחר, כי אף אדם לא יכול לנתק את עצמו מהחיבור המיוחד של עם ישראל לקב"ה. "כי עם קדוש אתה לה' אלוקיך", בכל יהודי יש נקודה סגולית פנימית שמקשרת אותו אל הקב"ה, והיא מעל הבחירה החופשית. מבאר המהר"ל, לכן "את אשר ישנו פה עמנו עומד היום, ואת

אשר איננו פה עמנו היום", אין כאן רק תיאור מצב, שהברית הזאת שייכת לכל הדורות, הרי איך השבועה של הדור הזה יכולה לחייב את הדורות הבאים. אלא, התורה פה קובעת את הנקודה של החיבור בין עמ"י לקב"ה, שהיא מעל כוח הבחירה החופשית של האדם. וכך כותב גם בעל ה'עקידת יצחק' בפרשת נצבים, והרב זצ"ל במשפט כהן מביא זאת בשמו. וזו הכוונה "לעברך בברית", את הברית שאני כורת אתכם לעולם אי אפשר לנתק, יהודי אע"פ שחטא יהודי הוא. נהרבי מקלויזנבורג הקודם אמר פעם, שלא רק ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, אלא גם ישראל שלא חטא, גם הוא ישראל. יש אנשים שתמיד עוסקים בקירוב מ' שרחוק, אבל את הקרובים כבר הם לא מחזקים. ישראל אע"פ שלא חטא ישראל הוא, מותר לעזור גם למי שלא חטא... צריך לעזור לכולם.

אומר השפת אמת (פרשת ויקרא שנת תרל"ב), אדם הרוצה להיות תחת עול מלכות שמיים, יכול לגרום לכך שיכפו אותו מן השמיים לקיים את המצוות, אם הוא רוצה בזה, כי הכל לפי רצון האדם. אם יש לאדם רצון אמיץ וחזק הוא יכול לגרום לכך שייטלו ממנו את אפשרות הבחירה. לפעמים יש מציאות שאדם כל כך תאב לדברים שבקדושה, הוא רוצה שזה יהפוך אצלו לטבע. מתוך בחירה הוא רוצה שלא תהיה לו בחירה, שהוא לא יוכל לסור מקיום התורה והמצוות אף פעם. השפת אמת חוזר על זה גם בליקוטים בסוף החומש, על פרשת אמור. ידוע שהתוספות שואלים (שבת פח.) למה הקב"ה היה צריך לכופ את ההר כגיגית על ישראל, הרי הם הקדימו נעשה לנשמע? אומר השפת אמת, הם הגיעו לדרגה כזאת שהיה להם רצון שהקב"ה ינציח את המציאות הזו, הם בחרו להיות קבועים בכפיה תחת הקב"ה, אבל מתוך רצון. בדרך כלל רצון וכפיה לא הולכים ביחד, אבל כאשר יש משהו שהאדם חושק ורוצה להיות מחובר אליו, הוא לעולם לא רוצה להתנתק ממנו. עם ישראל רצה שהקשר לקב"ה יהיה יתד שלא תמוט, שלעולם לא תהיה תזוזה בחיבור הזה. אומר השפת אמת, לכן הקב"ה כפה עליהם הר כגיגית, כדי שהם יתקבעו בקשר שלהם אל התורה מתוך חוסר בחירה, וזה היה רצונם. וזו הברית שנכרתת כאן, לעמ"י יש נקודה שלעולם לא ניתנת לשינוי.

כתוב בספרים שכיוון שיש ערבות הדדית, "כל ישראל ערבים זה בזה", שייך שכל אדם מישראל יקיים את כל תרי"ג המצוות, למרות שיש מצוות של כהנים ויש מצוות של לוויים, והוא לא יכול לקיים אותן. כשיש ערבות הדדית דברים שהאחד עושה נזקפים גם לזכות השני. ניש ביטוי מאוד חריף שר' יונתן אייבשיץ אמר פעם. אם יש יהודי אחד שמתגלח בתער, לכל יהודי שיש זקן יש בעצם רק חצי זקן, הוא חצי מגולח. מפני ש"וכשלו איש באחיו", יש ערבות הדדית. כל מה שאחד עושה בהכרח

מצדנו, אנחנו סגרנו את המסך, אבל מבחינת האמת כל הזמן התהליך ממשיך. "אני ה' בעיתה אחישנה", המפרשים מסבירים שיש זמן שהוא בעיתה ויש זמן אחר שהוא אחישנה, לפני הזמן הרגיל. כתוב כמדומני בשם הגר"א, יש זמן מדויק שהקב"ה קבע שבו תבוא הגאולה, אבל יש שעון שהולך בקצב אחד ויש שעון שהולך בקצב מהיר יותר. שניהם צריכים להגיע לאותה שעה, לאותו זמן, אבל ההבדל ביניהם הוא שלפי השעון הרגיל הזמן מגיע בקצב אחד ואילו לפי השעון המהיר הזמן מגיע בקצב יותר מהיר, אבל בשניהם הזמן הוא אותו זמן. אומר הגר"א, זו הכוונה "בעיתה אחישנה", הגאולה יכולה לבוא באופן הרגיל, ויכולה לבוא באופן המהיר. וכך המשיח "נגלה ונכסה", הוא תמיד פועל. לפעמים רואים במוחש שהוא פועל ולפעמים לא רואים, אבל הוא תמיד חי וקיים, תמיד נמצא. אומר השפת אמת, "ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה" זו עבירה. איך אדם יכול לבטא, לומר, "על אין אלוקי בקרבי"? לכן העונש הוא "ואנכי הסתר אסתיר פני".

"כמהפכת סדום ועמורה"

בהמשך משה רבינו אומר לעם ישראל, "פן יש בכם איש או אישה... אשר לבבו פונה מעם ה'", מה הפירוש "לבבו פונה מעם ה'" - שיש לו מחשבת עבודה זרה, ורק בעבודה זרה נידונים גם על מחשבת הלב. וכתוב שהעונש על העבודה זרה יהיה "גפרית ומלח שריפה כל ארצה... כמהפכת סדום ועמורה" ועל זה יתמהו הגויים, "על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת". למה משה מביא דווקא את מהפכת סדום ועמורה כדוגמה לעונש שה' יעניש? הרמב"ן בבראשית כותב שהקב"ה כעס על סדום ועמורה והביא עליהם עונש כזה חריף כיוון שאת כל ההתנהגות שלהם, את כל התועבות שלהם, כל זה הם עשו כשהם היו על האדמה הקדושה, בארץ ישראל. כשמחללים את המקום הקדוש במעשים רעים, הם הרבה יותר חמורים. אמרנו פעם שהרמב"ן מפרש את הפסוק "כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע", כיוון שבזמנים מסוימים של "כי תצא מחנה על אויבך", האיסורים של לשון הרע וכדו' מקבלים ממד הרבה יותר חמור, כיוון שבזמן שיש בו קדושה צריך להישמר יותר, צריך יותר זהירות. אומר הרמב"ן, אותו הדבר נכון גם במקום קדוש כמו בארץ ישראל, צריך להישמר יותר, צריך זהירות מיוחדת, ולכן התגובה של הקב"ה לחטאי סדום ועמורה היתה כ"כ חריפה. ולכן אומר משה רבינו "כמהפכת סדום ועמורה", הוא מדבר בפני הדור שעומד להיכנס לארץ ישראל, ובארץ ישראל יש השגחה פרטית יותר מאשר בחו"ל, ויש כביכול קפיצת של הקב"ה על כל

משפיע על השני. זה היתה נחמה של משה רבינו. גם אחרי וזו הברית עם הקב"ה, יש לכל אחד ואחד מישראל ערבות על הכלל, והוא לא יכול להתנתק ממנה אף פעם. זו הנחמה שמנחם משה רבינו את ישראל לאחר שהוריקו פניהם, לא רק שיש יכולת לחזור בתשובה, יש "ושבת עד ה'", אלא שאין מציאות שהקב"ה לא קשור לעם ישראל, אי אפשר לנתק את החיבור. "את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום", אין כאן רק אמירה שמחייבת את כולם אלא הגדרה של הקשר בין כלל ישראל לקב"ה.

בתשובות הרדב"ז הוא מעיר על כך שבסוף התוכחות בפרשת כי תבוא אין שום דברי נוחמים, ואילו בסוף התוכחות שבפרשת בחוקתי התורה אומרת דברי נוחמים, "וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור", שואל הרדב"ז למה בכי תבוא אין פסוקי נחמה? אבל משה רבינו מנחם את בני ישראל בפרשת נצבים, כמו שביארנו.

"הלא על כי אין אלוקי בקרבי"

כתוב בפרשת וילך, "ומצאוהו רעות רבות וצרות, ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה", ומה קורה לאחר מכן? "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא". שואל הרמב"ן, אם יהודי מגיע למסקנה שבגלל שאין ה' בקרבו מצאוהו הרעות האלה, למה אח"כ הקב"ה מסתיר פניו? הוא כבר הגיע למודעות הזאת, שכל הצרות קרו לו כי הוא עזב את ה', למה מגיע לו הסתר פנים? אומר השפת אמת בשם הרב ר' בונים מפשיסחא, יהודי שאומר "על כי אין אלוקי בקרבי" אין לו מעלה אלא חיסרון. איך יהודי מגיע למצב כזה ש"אין אלוקי בקרבי", איך עולה בדעתו להכניס את עצמו להרגשה כזאת ש"אין אלוקי בקרבי"? לכן "ואנכי הסתר אסתיר פני", איך אפשר להעלות על הדעת מצב כזה שאין ליהודי קשר לקב"ה, "אין אלוקי בקרבי". "ואנכי הסתר אסתיר פני", כתוב בספרי החסידות, אותו "אנכי ה' אלוקיך" שהקב"ה אמר לעיני כל ישראל במעמד הר סיני, הוא ה"אנכי" של "ואנכי הסתר אסתיר פני", הנוכחות של הקב"ה קיימת תמיד, פעם בדרך הזו ופעם בדרך הזו. על הגאולה כתוב שהיא תבוא בדרך של "מדלג על ההרים", בהסתר פנים. כתוב הרב זצ"ל, כמו מקומות שיש בהם מסך שנסגר, אבל מאחורי המסך השחקנים ממשיכים לשחק ואי אפשר לראות - זו כוונת חז"ל שהמשיח "נגלה ונכסה". לא שהגאולה פתאום עוצרת, היא כל הזמן ממשיכה, ההנהגה של הקב"ה כל הזמן ממשיכה, אלא שלפעמים היא נכסת. ההסתר הוא

מהטבע. וזה מה שאומר רש"י, צריך ללמוד קל וחומר מהשמש ומהירח שעושים רצון קונם. ועל זה מתפללים בר"ה, שיהיה לנו רצון להידיבק בטוב עד כדי שלילת הבחירה, שהזכרים הטובים ייפכו להיות הטבע שלנו, כפי שהזכרנו לעיל מהשפת אמת.

הש"ע בכל מקום מביא את הדין, הדין כך או שהדין כך. לעומת זאת הרמ"א הרבה פעמים מביא את המנהג, נוהגים כך או נוהגים כך. אבל בהלכות ר"ה אומר הש"ע (ריש תקפ"א) "ונוהגים כל ישראל לעשות". יש ביטוי של חז"ל ש"מנהג מבטל דין", בר"ה שהוא יום הדין, בו צריך להקפיד מאוד גם על המנהגים. כל הסימנים שעושים בליל ר"ה, יש להם מקור בגמרא (כריתות ו), אביי אומר שבריש שתא אדם יעשה סימנים לברכה. ולכן נוהגים לקחת רימון, נוהגים לקחת תפוח בדבש, ולרמוז כל מיני רמזים של דברים טובים. זו גמרא בכריתות, וכך נפסק להלכה. אבל את ההלכה הזו כולם זוכרים, כולם עושים את הסימנים והללו. [באותה גמרא יש עוד מימרא של אביי, כשאדם לומד תורה, צריך שיקיים "והיו עיניך רואות את מוריק". אותו אביי שמדבר על הסימנים שעושים בליל ר"ה אומר מיד אחר כך שאדם שלומד תורה לא ישמע דרך טייפ, ולא בכל אמצעי התקשורת הכי משוכללים בעולם, אלא "והיו עיניך רואות את מוריק". וגם המימרא הזו נפסקה להלכה, בהלכות ת"ת. אבל משום מה בדברי אביי הראשונים כולם נזהרים, אולם בדברי אביי

בהמשך פחות...]

■ ■